

Motion

1983/84:1949

Sonja Rembo och Britta Hammarbacken

Obligatoriska försäkringar inom ramen för facklig verksamhet

De fackliga organisationerna har i Sverige en mycket hög anslutningsgrad. I realiteten är facklig anslutning obligatorisk för anställda inom främst LO:s avtalsområde, men också inom stora delar av TCO:s avtalsområde. De olika förbunden har också i realiteten monopol på sina resp. avtalsområden. En enskild anställd har inga möjligheter att välja förbund. Att stå utanför facklig organisation kan också ha allvarliga negativa konsekvenser för den enskildes möjligheter att få arbete. Detta ställer mycket stora krav på organisationernas sätt att arbeta och på att minoritetsintressen skyddas.

Framför allt måste organisationernas verksamhetsområde vara klart avgränsat på ett sådant sätt att det är rimligt att anta att det kan omfattas av alla medlemmar. I fråga om de fackliga organisationerna måste således verksamheten begränsas till att tillvarata medlemmarnas intressen i egenskap av anställda. Detta får då givetvis inte tolkas så vitt att praktiskt taget alla mänskliga aktiviteter anses beröra organisationernas medlemmar i just denna egenskap. En facklig organisations stadgar får således inte vara så allmänt angivna att de kan innefatta vilka slag av verksamheter som helst.

Utöver sedvanlig facklig verksamhet har de fackliga organisationerna på senare år i ökande utsträckning börjat engagera sig i försäkringsarrangemang som inte har anknytning till anställningen och arbetsplatsen.

Den försäkring som närmast förknippas med facklig verksamhet och som av tradition handläggs av de fackliga organisationerna är arbetslöshetsförsäkringen. Denna finansieras emellertid numera praktiskt taget i sin helhet av arbetsgivaravgifter och statsbidrag. Medlemsavgifterna är försumbara.

På senare år har härtill kommit de s. k. arbetsmarknadsförsäkringarna (AMF). De ger anställda som är bundna av kollektivavtal tilläggsförsäkringar som omfattar sjukdom, arbetsskada, avgångsbidrag, tilläggs pension och tjänstegrupplivförsäkring. Försäkringarna betalas av arbetsgivarna och utgör således en del av anställningsförmånerna. Avgifterna förutsätts avräknas från tillgängligt löneutrymme.

Genom att ett särskilt försäkringsbolag har bildats för arbetsmarknadsförsäkringarna har dessa undandragits den traditionella försäkringsmarknaden och utsätts därmed inte för prövning under normala marknadsbetingelser.

Utöver dessa försäkringar, som omfattar den enskilde i egenskap av arbetstagare, har fackliga organisationer i ökande utsträckning börjat teckna obligatoriska, kollektiva försäkringar som inte har anknytning till arbetet, exempelvis grupplivförsäkringar och s. k. fritidsförsäkringar (trygghetsförsäkringar). På senare tid har också obligatoriska, kollektiva försäkringar

börjat uppträda på sakförsäkringsområdet. Ett förbund, Elektrikerförbundet, har redan infört hemförsäkring, och sådana diskuteras inom flera förbund inom såväl LO som TCO. En annan försäkring som är aktuell är motorfordonsförsäkring.

Elektrikerförbundets försäkring har mötts av stark kritik från en del medlemmar och är f. n. föremål för prövning i domstol.

Med anledning av Elektrikerförbundets planer på en obligatorisk hemförsäkring för sina medlemmar i samarbete med Folksam begärdes tillstånd att samköra Elektrikerförbundets dataregister över medlemmarna med Folksams kundregister. Datainspektionen biföll denna ansökan endast under förutsättning att de enskilda medlemmarna lämnade sitt tillstånd till samkörningen. Efter överklagande beviljade dock regeringen tillstånd till samkörning under förutsättning att den som avses bli registrerad bereds möjlighet att förklara att han eller hon inte medger registrering, s. k. negativ avtalsbindning.

Därefter har datainspektionen under förutsättning av medlemmarnas positiva godkännande på samma sätt som i fråga om Elektrikerförbundet bifallit en ansökan om samkörning av Metallindustriarbetareförbundets medlemsregister med Folksams register över bilförsäkringsskunder. Också detta beslut har överklagats hos regeringen.

Premierna för försäkringarna betalas i allmänhet som en del av medlemsavgiften eller enligt kollektivavtal av arbetsgivaren och avräknas i så fall från tillgängligt löneutrymme. I en del fall debiteras medlemmarna särskilda avgifter. Det förekommer också att premien betalas, helt eller delvis, av medel som fackliga organisationer disponerar för andra ändamål. I dessa fall kan det vara omöjligt för den enskilde medlemmen att överblicka vilka kostnader medlemsavgiften egentligen täcker och hur mycket olika förmåner kostar.

Någon utträdes- eller reservationsrätt för medlemmarna föreligger inte.

Kollektiva försäkringar kan många gånger erbjuda lämpliga lösningar för grupper av människor med ett likartat försäkringsbehov. Den utveckling som nu äger rum mot en kraftig ökning av obligatoriska kollektiva försäkringar i de fackliga organisationernas regi ger emellertid upphov till en rad frågor.

De fackliga organisationernas monopolställning och det krav som i realiteten föreligger på obligatoriskt medlemskap medför att medlemmarna för sin yrkesutövning är helt beroende av de fackliga organisationerna. Ett långtgående engagemang från de fackliga organisationerna i medlemmarnas privatekonomiska förhållanden kan inte förhindras från medlemmens sida genom exempelvis utträde. Det vore f. ö. orimligt att anta att en medlem för att slippa bli hemförsäkrad av facket skulle tvingas lämna den fackliga organisationen. Det kan alltså ifrågasättas om kollektiva försäkringar i den utsträckning som nu är aktuell är förenliga med de fackliga organisationernas naturliga verksamhetsområde och om de inte innebär ett icke acceptabelt ingrepp i de enskilda medlemmarnas personliga integritet.

En uppenbar risk för dubbelförsäkring föreligger. Den s. k. trygghetsförsäkringen-fritidsförsäkringen innefattar exempelvis ersättning för skada under resa. Sådan ersättning ingår också vanligen i hemförsäkringar. På sakförsäkringsområdet kan flera personer i samma familj vara försäkrade för samma risker genom olika fackliga organisationer.

Genom att de berörda kollektiven är heterogena sätts sedvanliga försäkringsekonomiska regler ur spel. Riskbedömningen påverkas således inte av de många gånger avsevärda skillnader som föreligger mellan olika individer. Detta ligger i viss mån i den kollektiva försäkringens natur, men det kan ifrågasättas om konsekvenserna blir rimliga, då det är fråga om så stora kollektiv med en så heterogen sammansättning som då det är fråga om fackliga organisationer som täcker hela landet, alla olika boendeformer och åldrar för att nämna några faktorer. Graden av subventionering kan komma att uppfattas som klart orättvis.

Intresset för att själv påverka premienivån genom iakttagande av försiktighet och eget ansvar minskar i ett system, där den enskilde inte ser något samband mellan skadefrekvens och premie.

Genom att något anbudsförfarande i allmänhet inte förekommer, snedvrids hela försäkringsmarknaden. Man kan lätt föreställa sig en situation, där samtliga fackliga organisationer kollektivt och obligatoriskt täckt sina medlemmars normala försäkringsbehov i ett eller möjligen två försäkringsbolag. Den kvarstående minoritet av befolkningen som står utanför arbetsmarknaden – ungdomar, studerande, vissa pensionärer, företagare, handikappade m. fl. minoritetsgrupper – skulle då få mycket stora svårigheter att till rimliga kostnader täcka sitt försäkringsbehov. I likhet med alla andra monopol skulle också detta leda till stagnerad produktutveckling, byråkrati och höga kostnader för den enskilde.

Även om utvecklingen inte skulle gå så långt, inger det allvarliga farhågor att en så stor del av försäkringsmarknaden som det här är fråga om undandras sedvanliga konkurrensvillkor. Även om föreningsrätten skulle medge att fackföreningar binder sina medlemmar till långtgående försäkringsarrangemang, kan det ifrågasättas om detta är förenligt med kravet på en sund utveckling av försäkringsverksamheten.

Av allt att döma strävar de fackliga organisationerna efter att samla försäkringarna i försäkringsinstitutioner i vilka de försäkrade, dvs. de fackliga organisationerna, har "ett avgörande inflytande". Konsekvenserna av att större delen av befolkningens försäkringsinnehav förvaltas enligt fackliga principer i stället för sedvanliga försäkringsekonomiska är oklara.

En mer eller mindre fullständig kartläggning av fackliga medlemmars försäkringssituation och därmed familjeförhållanden och förmögenhetsställning genom datasamkörning av medlemsregister med försäkringsregister inger obehagliga associationer och bör inte få förekomma utan den enskildes uttryckliga samtycke.

Rättsosäkerheten inom det här området styrks också av det förhållandet

att kollektiva försäkringar tecknade av fackliga organisationer inte omfattas av konsumentförsäkringslagen.

Vi anser därför att det behövs en förutsättningslös utredning av konsekvenserna för såväl den enskilde som försäkringsverksamheten av kollektiva, obligatoriska försäkringar tecknade av fackliga organisationer.

Med anledning härav hemställer vi

att riksdagen beslutar anhålla hos regeringen om en förutsättningslös utredning av kollektiva, obligatoriska försäkringar i enlighet med vad som anges i motionen.

Stockholm den 25 januari 1984

SONJA REMBO (m)

BRITTA HAMMARBACKEN (c)